

Integratsioonist Eesti ühiskonnas

Urve Palo (RiTo 16), rahvastikuminister, Sotsiaaldemokraatlik Erakond

Riik üksnes võidab, kui iga Eesti püsielanik etnilisest päritolust olenemata valdab riigikeelt, jagab Eesti Vabariigi põhiväärtusi ja saab end vabalt teostada.

Julgen väita, et kunagi varem ei ole diskussioon rahvussuhete ja integratsiooni teemal olnud Eestis nii elav kui tänavu. Ühest küljest on diskussioon teretunud ja hea, sest sunnib integratsioonile mõtlema ja sellega tegelema. See omakorda suurendab tõenäosust, et ühiskonnas hakatakse integratsiooniprotsessi olemust ja vajalikkust laiemalt mõistma. Teisest küljest on integratsiooniteemalised arutelud aprillisündmuste tõttu sageli täis emotsioone ning seega võib kannatada tervikpildi nägemine ja sellest tulenevalt ühiskonna lõimumise edukus tervikuna. Praegustes aruteludes seatakse tihti kahtluse alla isegi riikliku integratsioonistrateegia vajalikkus.

Eesti on valinud integratsiooni tee

Enamuse ja vähemuse suhteid käsitlev teooria räägib kolmest võimalusest: assimilatsioon ehk eestistamine, separatsioon ehk eraldi elamine ja integratsioon ehk lähenemine. Separatsioon on ohtlik, sest tekitab võõrandumist ja getostumist, assimilatsiooni ei ole riiklikuks eesmärgiks seadnud ükski Euroopa riik, sest see käib vastu demokraatliku riigi põhimõtetele. Eesti on demokraatlik Euroopa Liitu kuuluv riik, kes järgib demokraatliku õigusriigi põhimõtteid. Seega on Eesti valinud integratsiooni tee.

Integratsioonistrateegia koostamise lähtealus on Eesti Vabariigi põhiseadus, mis ühelt poolt sõnastab Eesti riigi ülesandena eesti keele ja kultuuri kaitsmise ning teiselt poolt sätestab igapäevase säilitada oma rahvuskuuluvus. Lõimimistegevuse planeerimisel lähtutakse peale põhiseaduse riigi keskstrateegiatest, milleks on konkurentsivõime tõstmine, jätkusuutlik areng ja julgeolekupoliitika alused.

Integratsioon on pidev muutuv protsess; integratsioonistrateegia ülesanne on püstitada eesmärgid ja töötada välja tegevuskava nende elluviimiseks ning koondada valdkondlike ministriumide integratsioonialane tegevus ühtseks tervikuks.

Eesti integratsioonipoliitika aluseks on olnud valitsuse heaks kiidetud seitsmeaastane riiklik programm "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007". See ei ole muidugi ainus integratsioonipoliitika korraldamise võimalus. Näiteks Soomes on vastu võetud integratsiooniseadus ning integratsiooniprogrammi kui sellist ei ole, on vaid regionaalsed integratsioonikavad. Eesti ei ole siiani seda teed läinud ja oma integratsiooniseadust välja töötanud, riik reguleerib integratsioonipoliitikat integratsioonistrateegiaga.

Väikestest muudatustest ei piisa

Uue integratsioonistrateegia väljatöötamisega tehti algust 2005. aasta lõpus, programmi "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2008–2013" tööversioon, mis on praegu avaliku arutelu

objekt, valmis käesoleva aasta algul. Eialgu planeeriti 2007. aastal keskenduda ainult strateegiat toetava rakendusplaani väljatöötamisele. Aprillisündmused ajendasid aga üle vaatama ka varem koostatud integratsioonistrateegia sisu. Juunikuust alates on tehtud mitu täiendavat uuringut (nii avaliku arvamuse küsitlusi kui ka süvaintervjusid) ning avaliku arutelu käigus on tulnud üle 200 muudatusettepaneku. Täiendavate uuringute ja ka ühiskonna esitatud täiendusettepanekute tulemusena jõudsime arusaamisele, et vana strateegia väikestest muudatustest ei piisa ning vaja on koostada uus strateegia.

Uue strateegia ja selle rakendusplaani väljatöötamisega puutub eri tasandeil kokku ligikaudu sada inimest. See hõlmab ekspertkomisjoni, kes muudatuste sisseviimise heaks kiidab, strateegia koostamise ja rakendusplaani väljatöötamise toetamiseks moodustatud konsortsiumi, kuhu kuuluvad PRAXIS, Tartu Ülikool, Hill ja Knowlton, Balti Uuringute Instituut ja Geomeedia, ning valdkondlike ministriumide ametnikest koosnevat rakendusplaani töörühma. Nii laiapõhjalise kaasatusega poliitikavaldkondi on Eestis vähe või polegi.

Kaasata tuleb ka liidrid

Uue strateegia edu võti on see, kui suudame ületada Eesti ühiskonnas esinevat reserveeritud hoiakut ja umbusku integratsiooni teostatavuse vastu. Seda nii etniliste eestlaste kui ka muukeelse elanikkonna poolt vaadatuna. Kas ühiskonnas laiemalt usutakse, et sotsiaalmajanduslikud ning avalikus elus võrdväärse partnerina osalemise võimalused on Eesti Vabariigi inimeste rahvuskuuluvusest sõltumata võrdsed?

Senine integratsioonipoliitika on valdavalt keskendunud rahvusrühmadele tervikuna või kodakondsuseta isikutele, sotsiaalsetele riskirühmadele ja noortele. Arvestades kogu integratsiooniprotsessi mitmekesisust ning viimaseil aastail väljakujunenud erisusi erineva etnilise päritoluga rahvastikurühmade seas, nende sotsiaalse staatuse ja lõimumisastme lõikes, on otstarbekas suurendada kogu integratsioonistrateegia diferentseeritust. Selleks tuleb kõigepealt täpsemini määrata sihtrühmad, pidades silmas erineva vanuse, kodakondsuse, hariduse ja elukoha ning sotsiaalse ja ametialase positsiooniga rühmade vajadusi ning rolli.

Kõige muu kõrval on väga tähtis kaasata integratsioonistrateegia elluviimisesse ka muukeelse elanikkonna lõimumum ja edukam osa, venekeelse avalikkuse silmis usaldusväärsed aramusliidrid.

Eesmärgiks ühine riigiidentiteet

Senine integratsioonistrateegia oli väga riigikeskne. Kuigi kohalikel omavalitsustel, eriti Tallinnal ja Ida-Virumaa linnadel, on oluline koht integratsiooniprotsessis, pole nad siiani selles piisavalt osalenud. Peame paremini välja tooma piirkondlikud lõimumise probleemide ja prioriteetide erisused ning selle järgi integratsioonistrateegiat "regionaliseerima". Teiste Euroopa riikide kogemused näitavad, et niisugune lähenemine annab paremaid tulemusi, sest kohalik tasand on inimesele lähemal.

Mina ei nimetaks Eestit multikultuuriliseks, vaid mitmekultuuriliseks riigiks. On ju kolmandik Eesti elanikkonnast *de facto* eestlastest erineva kultuuritaustaga. Tänapäeval, kui inimesed vabalt liiguvad, ei ole ka monokultuurilisi ühiskondi. Seetõttu seisavad integratsiooniküsimustega silmitsi kõik demokraatlikud riigid, sealhulgas Eesti.

Integratsiooniprotsessi eesmärk on välja kujundada tugeva ühise riigiidentiteediga, ühiseid demokraatlikke väärtusi jagav ja ühist eesti riigikeelt kasutav ühiskond. Siinkohal näen suurt rolli haridussüsteemil, mis uue strateegia raames peaks rohkem toetama kodanikukasvatust ja riigiidentiteedi kujunemist.

Oluline on eesti keele oskus

Eesti keele õppel on endiselt tähtis roll ka uue programmi järgi. Hea keeleoskus on eelduseks paremate haridus- ja karjäärivalikute tegemisel, ühiskonnaelus osalemisel ning ühise riigiidentiteedi kujunemisel. Praegu on muukeelse elanikkonna eesti keele oskus väga erinev ning sõltub oluliselt nende elukohast. Näiteks integratsiooni monitooringu andmete kohaselt ei suuda Narvas eesti keeles üldse suhelda 62%, Tallinnas ainult 16% elanikest. Mitmest Eestis tehtud uuringust on selgunud, et parem keeleoskus – sõltumata ümbritsevast keelekeskkonnast – saavutatakse siis, kui keelt kasutatakse ka õppekeelena ainetundides.

Pean väga oluliseks, et Eesti riik panustaks veelgi enam eesti keele õppesse koolis: soodustaks keelekümluskoolide arengut, panustaks kvaliteetsete õppematerjalide väljatöötamisse, investeeriks eesti keele õpetajate kutseoskuse täiendamisse ning motiveeriks neid eesti keele oskust parandama. Loomulikult ei saa piirduda ainult eesti keele õppega koolis, sest keeleõppesihtrühmad on ka siin elavad muukeelsed vanemad inimesed ning uusimmigrandid. Eesti keele kvaliteetse õppimise võimalusi tuleb laiendada ka teistele sihtrühmadele.

Kodakondsus pole samuti tähtsusetu

Tänavu 31. oktoobril oli Eestis 118 191 määramata kodakondsusega isikut, see on ligikaudu 9% kogu elanikkonnast. Sageli arvatakse ekslikult, et kodakondsusetus Eestis kaob iseenesest. Tegelikult sünnib kodakondsuseta lapsi igal aastal juurde ning määramata kodakondsusega inimeste seas on alla 30-aastasi üle 30 000. Isegi kui praegune naturalisatsioonitempo – ligikaudu 4000 uut kodanikku aastas – jätkub, võtaks kodakondsusetuse kadumine vähemalt 30 aastat, ja seda eeldusel, et kodakondsuseta inimesi juurde ei sünni.

Riigile on kasuks, kui siin elavad inimesed tunnevad end riigi osana ja on selle maa kodanikud. Seetõttu pean tähtsaks selle teemaga tegelda ning leida vahendeid, kuidas motiveerida ja paremini informeerida kodakondsuseta isikuid, et nad taotleksid Eesti kodakondsust.

Kokkuvõtteks võib öelda, et integratsioonistrateegia eesmärk on luua tingimused, milles iga Eesti püsielanik, sõltumata etnilisest päritolust, tunneb ennast turvaliselt, valdab riigikeelt,

jagab Eesti Vabariigi põhiväärtusi ja saab ennast vabalt teostada, osaledes ühiskonna ja riigi majandus-, sotsiaalses ning kultuurielus.